

Sartre folyóiratának e száma is szerkesztőileg jól átgondolt, de egyes írások nem tartoznak a *Les Temps modernes* csúcsteljesítményei közé: árnyaltabb, elmélyültebb, több eredetiségről tanúsító esszékhez szoktak olvasói.

IONESCO — AZ ÉRZELMES FENEGEREK (Manuscriptum, 1973. 2.)

Ionesco, a fenegyerek? A Román Irodalmi Múzeum Bukarestben megjelenő rangos dokumentum-folyóirata Ionesco pályakezdéséhez fűz újabb adalékot. Az anyagot publikáló irodalomtörténész, Nicolae Florescu arra figyelmezteti az olvasót, hogy az irodalmi köztudat ma is túl egyoldalúan ítéli meg a harmincas évek Eugen Ionescuját. Ideje lenne újraolvasni. Hírhedt esszékötetének címe: *Nu* (Nem). A tagadás tényét nem lehet letagadni, de az újraolvasás talán jobban megvilágítaná a tagadás mikéntjét. Ionesco kritikusai múltjára nem vet jobb fényt, ha azzal mentegerjük, hogy Arghesiben vagy Tudor Vianuban önmagára „emel kezét”, s másokat tagadva, önmagát szeretné megtagadni. Egyik újraolvasója azt a kijelentést kockáztatja meg, hogy az 1934-es év nagy irodalmi botrányköve akkora örvényeket kavart, hogy kortársai szinte semmit sem vettek észre a kötet valódi értékeiből. De olvassuk csak újra a könyv és szerzője ellen indított sajtóper anyagát, s rögtön kiderül, hogy a kortársak nagyon is tudatában voltak a könyv jelentőségének. A Ionescu-ügy nemcsak egy fiatal író nagyzási hőbortjának hullámverése, hanem egy önmagába zárkózó, bennfentességre építő irodalomkritika görbe tükré is.

A fiatal kritikus kétségbeesik saját tehetetlenségén. Nihilizmusa vallomás arról, hogy az addig abszolútnak tűnő értékek viszonylagossá, többértelművé váltak. „Az élők elfelejtik az írás mesteriségét, csak jajgatnak, sírnak, szólnak (a szó keresettsége nélkül), szólólgatnak és csontig feltárulkoznak” — írja Ionescu 1937-ben. „Hogy lehessen önmagam, mikor a szavak már eleve elárulnak?” — kérdi a *Nuban*. Csak „anyagtalan” költészet van, mely lemond a jelképekről, és a legkifejezéstelenebb szavakból építkezik. Szerencsére a kritikus maga sem következtet. Amikor George Dumitrescuról, Tudor Vianuról, Anton Holbanról, Camil Petrescuról ír, néha megfélekedzik az elveiről: „Csak abban az irodalomkrónikásban bízom, aki nem tud két

művet ugyanarra a kaptafára húzni...“ A kritikusnak legyen rövid a memóriája, mert „a kritikában nincsenek általánosan érvényes kritériumok. Minden könyvnek saját kritériuma van. Következésképp a kritériumok száma végtelen“.

A műközpontú kritika kétélű fegyver. A 22 éves kritikust felületességgel vádolják, nemcsak ellenfelei, de olykor barátai is. Ionescu fenegyereknek akar látszani. „Éljen a komolytalanság” — nyilatkozza egy interjújában, majd hozzáteszi: „...mert ez a komolyság maszkja.” De mi van a maszk mögött? Mit jelent egy fiatal nemzedék szótárában a „komolyság”?

Az egyetemi hallgatók egy kis csoportja *Ideal* (Eszmény) címen új irodalmi lapot készült alapítani. A lap beköszöntő cikkét, a *Kiáltványt*, Ionescu legközelebbi barátja, Octav Suluțiu fogalmazta meg, a lap programját azonban a népesebb szerkesztő bizottság, melynek Ionescu is tagja volt, közösen dolgozta ki. A program olyan kritikai lapot ígért, mely eligazítja az olvasót a nézetek zűrzavarában. „Eszményünk a valódi őszinteség, a spontán és őszinte alkotómunka” — írja a program. A fiataloknak olyan „egyvilágnezetű szoros közösséget” kell alkotniuk, amely képes arra, hogy megújítsa az irodalmi közéletet, hogy kiszorítsa belőle a „lebírhatatlan cigánykodást” (tígánie nebiruită). A folyóirat a „pozitív kritika” mellett kötelezi el magát, és alkotásszabadságot követel.

A fiatalok lapja nem születhetett meg. A 22 éves Ionescu néhány évvel később, 1934-ben ezt a tanulságot kénytelen levonni: „A szóvirágokkal [...] teleaggatott irodalom csak arról tud szólni, ami egyre általánosabb, egyre semlegesebb, egyre személytelenebb, egyre felületebb, egyre valótlanabb.”

A *Nu* minden-tagadásának háttérét egy 1934-ben Suluțiuhoz írt levél világítja meg: „Rosszul érzem magam. Bánom, hogy elhalasztottam a vizsgáimat: kamaskoromat nem hosszabbíthatom meg, az életemet nem halaszthatom el, mint a vizsgát. Nem érzem jól magam az egyetemen. [...] Fáradt vagyok és kiábrándult. Nincs bennem semmi lendület. Lehet, hogy többé sohasem lesz? [...] Nem hiszek magamban, mert nem emlékszem magamra [...] elvesztem magam, elidegenedek magamtól. [...] Három hét múlva huszonkét éves leszek: megöregedtem. De nem tudok szenvedély nélkül — lobogás nélkül — élni, kiégetten, üresen. Olvasok — irodalmat, anélkül, hogy átélném; filozófiát — anél-

kül, hogy érdekelne [...] Kezdetben védtelen voltam a könyvekkel szemben: lenyűgözönek, szomorúnak, leverőnek tűntek — fájtak. Annyira fájtak, hogy abba kellett hagynom az olvasást, hogy aztán minden fogadkozásom ellenére új-rakezdem. A felejtés »első szakaszában« azért olvastam, hogy felidézsem a fájdalmat. Sikerült. Most már nem olvasok irodalmat, mert nem érdekel. Nem emlékeztet semmire. Így jöttem rá egyik nap — elszörnyedve magamon —, hogy halott dolgokat olvasok. Elfelejtettem, hogyan kell mindezt feltámasztani. Mosolyogva — kritikus szemmel olvastam a regényt —, hivatalból. Hivatalból! Vagyis gépiesen, holtan. Mondd, mi fog lekötöni egy életen át? Kantot olvasom, ez minden, ami szórakoztat. Kedves Oc-tavian — ez a levél az érzélgősség szégyene. Írj!”

Ionesco — az érzelmes — fenegyerek? Néhány évvel később, miután elvégzi az egyetemét, és líceumi tanárság várja Bukarestben, Ionesco fokozatosan megtagadja fiatalkori önmagát. Tudor Arghezi elszánt ellenfele később maga fordítja franciára Arghezi verseit. Előbb elveti a spontán őszinteség eszményét, aztán elkötelezi magát a konvencióknak. Érdeemes volna nyomon követni, korának érzelmes fenegyereke hogyan lép a „polgárosodás“ útjára, hogyan lesz Ionescuból Ionesco. De ez már újabb tanulság.

ORVOS ÉS PÁCIENS

(Saturday Review of the Sciences,
1973. I. 3.)

Stephen P. Strickland, a közegészségügy-politika egyesült államokbeli szakembere az amerikai polgár orvosválasztási szokásairól, magatartásformáiról írva szemléletesen ábrázolja e gazdaságilag erősen fejlett ország — egyébként valóban magas színvonalú — gyógyászatának e téren megnyilvánuló számos (nem technikai, hanem társadalmi jellegű) visszasságát.

Birminghamtól mintegy 30 km-re északkeletre fekvő, kellemes, félig-meddig még falusi jellegű alabamai községemben igazán nem okoz különösebb gondot a háziorvos megválogatása, ugyanis egyetlen orvosunk van — írja Strickland. Persze máshol gyakorló orvosok is könnyen elérhetők. A városhoz közelebb, ott, ahol már a nagy áruházak övezete kezdődik, legalább annyi az orvosi rendelő, mint a fodrászat. De községünk egyetlen doktora jól ismeri kétezer fa-

lubeleje legtöbbször, biológiai életrajzukat, tudja, ki milyen gyakran szokott orvoshoz fordulni. Már szinte ösztönösen megérzi, mikor van szó valóban sürgős esetről, s mikor túloznak; amikor igazából szükség van rá, házhoz megy. Egyébként csak otthoni rendelőjében fogadja betegeit. Ha műtéti beavatkozásra van szükség, nemritkán ő maga is operál a 18 km-re levő kórházban.

Sok megye van még, ahol egyáltalán nincs orvos, ott aztán nem ismeretes a választás dilemmája. Másutt viszont, kiváltképpen a jómódú vidékeken, rengeteg a rendelő, túl nagy a választási lehetőség, ami adott esetben szintén kellemtelen lehet. A washingtoni telefonkönyv huszonegy oldala is szemlélteti az ottani nagy „orvos-sűrűséget“. A kezelőorvos kiválasztását hivatott megkönnyíteni számtalan városi vagy megyei tanácsadó iroda, amely panaszok betelefonálására válaszolva köteles legalább három címmel szolgálni a hozzá fordulóknak. Egy-egy városrész ilyen hivatalához havonként átlag 2000 telefonmegkereséssel fordulnak.

A legtöbben azonban orvosukat nem szakszerű referencia alapján választják, hanem társadalmi, családi ajánlások figyelembevételével. Strickland véleménye szerint még mindig ez az orvosi kiválogatásának a leglogikusabb módja, hiszen maga az orvosi testület ebben az igen lényeges vonatkozásban teljesen magára hagyja a beteget, szakmai kompetenciájával nem támogatja annak felkutatásában, akire esetleg életét bízta. Miután az orvos megszerzi diplomáját, kollégái többé nem mondhatnak nyilvánosan véleményt munkája minőségéről, felkészültségéről, illetékességéről (természetesen kivételt jelentenek azok az esetek, amelyekben már törvénybe ütköző, súlyos mulasztást követ el a gyógyítás egy-egy felkentje).

Egyébként a családi, baráti ajánlások gyakorlata azért is hasznos, mert az orvos—beteg kapcsolat egyik igen fontos elemét, a beteg bizalmát már kezdetből, tehát a legfontosabb lélektani pillanatban erősíti. A laikusok mindenféle orvosi ismeret hiányában is rendszerint jól ítélik meg a válogatást meghatározó prioritásokat.

A közvéleménykutatásban nagy tekintélyű Gallup Intézet egyik új keletű amerikai anketja során azt tudakolta az orvosoktól és a nagyközönség reprezentatív rétegétől, hogy véleményük szerint milyen elvárások szerint válogatják meg orvosukat a betegek az Egyesült Államokban. Az orvosok a következőket vá-